

Capítol primer

A LA LLUM DE LA PARAULA

8. La Bíblia està poblada de famílies, de generacions, d'històries d'amor i de crisis familiars, des de la primera pàgina, on entra en escena la família d'Adam i Eva amb el seu pes de violència però també amb la força de la vida que continua (cf. *Gn* 4), fins a l'última pàgina on apareixen les noces de l'Esposa i de l'Anyell (cf. *Ap* 21,2.9). Les dues cases que Jesús descriu, construïdes sobre roca o sobre sorra (cf. *Mt* 7,24-27), són expressió simbòlica de moltes situacions familiars, creades per les llibertats dels seus membres, perquè, com escrivia el poeta, «tota casa és un canelobre».5 Entrem ara en una d'aquestes cases, guiats pel salmista, a través d'un cant que encara avui es proclama tant en la litúrgia nupcial jueva com en la cristiana:

«Feliç tu, fidel del Senyor,

que vius seguint els seus camins.

Menjaràs del fruit del teu treball,

seràs feliç i tindràs sort.

La teva esposa fruitarà com una parra,

dins la intimitat de casa teva;

els teus fills seran com plançons d'olivera

al voltant de la taula.

És així com els fidels del Senyor

seran beneïts.

Que el Senyor et beneeixi des de Sió!

Que tota la vida puguis veure

prosperar Jerusalem!

Que puguis veure els fills dels teus fills!

Pau a Israel» (Sl 128,1-6).

Tu i la teva esposa

9. Travessem llavors el llindar d'aquesta casa serena, amb la seva família assegurada al voltant de la taula festiva. Al centre hi ha la parella del pare i de la mare amb tota la seva història d'amor. En ells es realitza aquell disseny primordial que Crist mateix evoca amb intensitat: «¿No heu llegit que el Creador al principi els va crear home i dona?» (*Mt* 19,4). I es reprèn el mandat del Gènesi: «Per això l'home deixa el pare i la mare, s'unirà a la seva dona i seran tots dos una sola carn» (2,24).

10. Els dos grandiosos primers capítols del Gènesi ens ofereixen la representació de la parella humana en la seva realitat fonamental. En aquest text inicial de la Bíblia brillen algunes afirmacions decisives. La primera, esmentada sintèticament per Jesús, declara: «Déu va crear l'home a la seva imatge, a imatge de Déu el va crear, home i dona els va crear» (1,27). Sorprenentment, la «imatge de Déu» té per paral·lel explicatiu precisament la parella «home i dona». ¿Significa això que Déu mateix és sexuat o que amb ell hi ha una companya divina, com creien algunes religions antigues? Òbviament no, perquè sabem amb quina claredat la Bíblia va rebutjar com idolàtriques aquestes creences difoses entre els cananeus de la Terra Santa. Es preserva la transcendència de Déu, però, ja que és al mateix temps el Creador, la fecunditat de la parella humana és «imatge» viva i eficaç, signe visible de l'acte creador.

11. La parella que estima i genera la vida és la veritable «escultura» vivent –no aquella de pedra o or que el Decàleg prohibeix–, capaç de manifestar el Déu creador i salvador. Per això l'amor fecund esdevé el símbol de les realitats íntimes de Déu (cf. *Gn* 1,28; 9,7; 17,2-5.16; 28,3; 35,11; 48,3-4). A això es deu que la narració del Gènesi, seguint l'anomenada «tradició sacerdotal», estigui travessada per diverses seqüències genealògiques (cf. 4,17-22.25-26; 5; 10; 11,10-32; 25,1-4.12-17.19-26; 36), perquè la capacitat de generar de la parella humana és el camí pel qual es desenvolupa la història de la salvació. Sota aquesta llum, la relació fecunda de la parella esdevé una imatge per

a descobrir i descriure el misteri de Déu, fonamental en la visió cristiana de la Trinitat que contempla en Déu el Pare, el Fill i l'Esperit d'amor. El Déu Trinitat és comunió d'amor, i la família és el seu reflex vivent. Ens il·luminen les paraules de sant Joan Pau II: «El nostre Déu, en el seu misteri més íntim, no és una soledat, sinó una família, ja que porta en si mateix paternitat, filiació i l'essència de la família que és l'amor. Aquest amor, en la família divina, és l'Esperit Sant».⁶ La família no és doncs una cosa aliena a la mateixa essència divina.⁷ Aquest aspecte trinitari de la parella té una nova representació en la teologia paulina quan l'Apòstol la relaciona amb el «misteri» de la unió entre Crist i l'Església (cf. *Ef* 5,21-33).

12. Però Jesús, en la seva reflexió sobre el matrimoni, ens remet a una altra pàgina del Gènesi, el capítol 2, on apareix un admirable retrat de la parella amb detalls lluminosos. Triem-ne només dos. El primer és la inquietud de l'home que busca «una ajuda recíproca» (vv. 18.20), capaç de resoldre aquesta soledat que el pertorba i que no és aplacada per la proximitat dels animals i de tota la creació. L'expressió original hebrea ens remet a una relació directa, gairebé «frontal» –els ulls en els ulls– en un diàleg també tàcit, perquè en l'amor els silencis solen ser més eloqüents que les paraules. És la trobada amb un rostre, amb un «tu» que reflecteix l'amor diví i és «el començament de la fortuna, un ajut semblant a ell i una columna de suport» (*Sir* 36,24), com diu un savi bíblic. O bé, com exclamarà la dona del Càntic dels Càntics en una estupenda professió d'amor i de donació a la reciprocitat: «El meu estimat és meu i jo seva [...] Jo sóc per al meu estimat i el meu estimat és per a mi» (2,16; 6,3).

13. D'aquesta trobada, que guareix la solitud, sorgeixen la generació i la família. Aquest és el segon detall que podem destacar: Adam, que és també l'home de tots els temps i de totes les regions del nostre planeta, juntament amb la seva dona, dóna origen a una nova família, com repeteix Jesús citant el Gènesi: «S'unirà a la seva esposa, i ells dos formen una sola carn» (*Mt* 19,5; cf. *Gn* 2,24). El verb «unir-se» en l'original hebreu indica una estreta sintonia, una adhesió física i interior, fins al punt que s'utilitza per descriure la unió amb Déu: «La meua ànima s'ha enamorat de tu» (*Sl* 63,9), canta l'orant. S'evoca així la unió matrimonial no sols en la seva dimensió sexual i corpòria sinó també en la seva donació voluntària d'amor. El fruit d'aquesta unió és «ser una sola carn», ja sigui en l'abraçada física, ja sigui en la unió dels cors i de les vides i, potser, en el fill que naixerà dels dos, el qual portarà en ell, unint no sols genèticament sinó també espiritualment, les dues «carns».

Els teus fills com plançons d'olivera

14. Reprenguem el cant del salmista. Hi apareixen, dins de la casa on l'home i la seva esposa estan asseguts a la taula, els fills que els acompanyen «com plançons d'olivera» (*Sl* 128,3), és a dir, plens d'energia i de vitalitat. Si els pares són com els fonaments de la casa, els fills són com les «pedres vives» de la família (cf. *1Pe* 2,5). És significatiu que en l'Antic Testament la paraula que apareix més vegades després de la divina (*yhwh*, el «Senyor») és «fill» (*ben*), un vocable que remet al verb hebreu que significa «construir» (*banah*). Per això, en el Salm 127 s'exalta el do dels fills amb imatges que es refereixen tant a l'edificació d'una casa, com a la vida social i comercial que es desenvolupava a la porta de la ciutat: «Si el Senyor no construeix la casa, és inútil l'afany dels constructors; l'herència que del Senyor són els fills; els descendents són la millor recompensa; els fills que heu tingut quan éreu joves són com les fletxes en mans d'un guerrer. Feliç l'home que se n'omple el buirac! Si discuteix a la plaça amb l'adversari, no haurà de retirar-se avergonyit» (vv. 1.3-5). És veritat que aquestes imatges reflecteixen la cultura d'una societat antiga, però la presència dels fills és de totes maneres un signe de plenitud de la família en la continuïtat de la mateixa història de salvació, de generació en generació.

15. En aquesta perspectiva podem recollir una altra dimensió de la família. Sabem que en el Nou Testament es parla de «l'església que es reuneix a la casa» (cf. *1Co* 16,19; *Rm* 16,5; *Col* 4,15; *FIm* 2). L'espai vital d'una família es podia transformar en església domèstica, en seu de l'Eucaristia, de la presència de Crist assegut a la mateixa taula. És inoblidable l'escena pintada a l'Apocalipsi: «Sóc a la porta i truco: si algú m'escolta i obre la porta, entraré i menjarem junts» (3,20). Així es delinea una casa que porta al seu interior la presència de Déu, la pregària comuna i, per tant, la benedicció del Senyor. És el que s'afirma en el Salm 128 que prenem com a base: «Que el Senyor et beneixi des de Sió» (v. 5).

16. La Bíblia considera també la família com la seu de la catequesi dels fills. Això brilla en la descripció de la celebració pasqual (cf. *Ex* 12,26-27; *Dt* 6,20-25), i després va ser explicitat en l'Haggadà jueva, o sigui, en la narració dialògica que

acompanya el ritu del sopar pasqual. Més encara, un Salm exalta l'anunci familiar de la fe: «El que vam sentir i aprendre, el que els pares ens van contar, no ho amagarem als nostres fills, i ells ho contaran als qui vindran: són les gestes glorioses del Senyor, el seu poder i els seus prodigis. Ell va fer un pacte amb el poble de Jacob, donà una llei als fills d'Israel. Ell va manar als nostres pares que tot això ho ensenyessin als seus fills, perquè ho coneguessin els qui vindran, i els fills que naixeran després. Que s'alcin, doncs, i ho contin als seus fills» (*Sl* 78,3-6). Per tant, la família és el lloc on els pares esdevenen els primers mestres de la fe per als seus fills. És una tasca “artesanal”, de persona a persona: «Quan el teu fill et pregunti [...] li respondràs ...» (*Ex* 13,14). Així, les diferents generacions entonaran el seu cant al Senyor, «infants i vells, joves i noies» (*Sl* 148,12).

17. Els pares tenen el deure de complir amb serietat la seva missió educadora, com ensenyen sovint els savis bíblics (cf. *Pr* 3,11-12; 6,20-22; 13,1; 22,15; 23,13- 14; 29,17). Els fills són cridats a acollir i a practicar el manament: «Honra el pare i la mare» (*Ex* 20,12), on el verb «honrar» indica el compliment dels compromisos familiars i socials en la seva plenitud, sense ometre's amb excuses religioses (cf. *Mc* 7,11-13). En efecte, «qui honora el pare expia els pecats, qui honora la mare es guanya un tresor» (*Sir* 3,3-4).

18. L'Evangeli ens recorda també que els fills no són una propietat de la família, sinó que tenen al davant el seu personal camí de vida. Si és veritat que Jesús es presenta com a model d'obediència als seus pares terrenals, estant-los sotmès (cf. *Lc* 2,51), també és cert que ell mostra que l'elecció de vida del fill i la seva mateixa vocació cristiana poden exigir una separació per complir amb el seu propi lliurament al Regne de Déu (cf. *Mt* 10,34-37; *Lc* 9,59-62). És més, ell mateix als dotze anys respon a Maria i a Josep que té una altra missió més alta a complir més enllà de la seva família històrica (cf. *Lc* 2,48-50). Per això exalta la necessitat d'altres lligams, molt profunds també dins de les relacions familiars: «La meva mare i els meus germans són aquests: els qui escolten la Paraula de Déu i la compleixen» (*Lc* 8,21). D'altra banda, en l'atenció que ell presta als infants –considerats en la societat de l'antic Orient Pròxim com a subjectes sense particulars drets i fins i tot com a objecte de possessió familiar– Jesús arriba al punt de presentar-los als adults gairebé com a mestres, per la seva confiança simple i espontània davant els altres: «Us ho asseguro: si no torneu a ser com els infants, no, no entrareu pas

al Regne del cel. Així doncs, el qui es faci petit com aquest infant, és el més important en el Regne del cel» (*Mt* 18,3-4).

Un camí de sofriment i de sang

19. L'idil·li que manifesta el Salm 128 no nega una realitat amarga que marca totes les Sagrades Escripures. És la presència del dolor, del mal, de la violència que trenquen la vida de la família i la seva íntima comunió de vida i d'amor. Per alguna cosa el discurs de Crist sobre el matrimoni (cf. *Mt* 19,3-9) està inserit dins d'una disputa sobre el divorci. La Paraula de Déu és testimoni constant d'aquesta dimensió fosca que s'obre ja als inicis quan, amb el pecat, la relació d'amor i de puresa entre l'home i la dona es transforma en un domini: «Desitjaràs el teu home, i ell et voldrà dominar» (*Gn* 3,16).

20. És un camí de sofriment i de sang que travessa moltes pàgines de la Bíblia, a partir de la violència fratricida de Caïn sobre Abel i dels diferents litigis entre els fills i entre les esposes dels patriarques Abraham, Isaac i Jacob, per arribar després a les tragèdies que omplen de sang la família de David, fins a les múltiples dificultats familiars que solquen la narració de Tobies o l'amarga confessió de Job abandonat: «Allunya de mi els meus germans, els coneguts em tracten com un foraster [. ..]. La meva esposa no aguanta el meu alè, i faig fàstic als meus propis germans» (*Jb* 19,13.17).

21. Jesús mateix neix en una família modesta que aviat ha de fugir a una terra estrangera. Ell entra a la casa de Pere on la seva sogra està malalta (*Mc* 1,30-31), es deixa involucrar en el drama de la mort a la casa de Jaire o en la llar de Llätzer (cf. *Mc* 5,22-24.35 -43); escolta el crit desesperat de la vídua de Naïm davant seu fill mort (cf. *Lc* 7,11-15), atén el clam del pare del epilèptic en un petit poble del camp (cf. *Mc* 9,17-27). Troba publicans com Mateu o Zaqueu en les seves pròpies cases (cf. *Mt* 9,9-13; *Lc* 19, 1-10), i també pecadores, com la dona que irromp a la casa del fariseu (cf. *Lc* 7,36-50). Coneix les ànsies i les tensions de les famílies incorporant-les en les seves paràboles: des dels fills que marxen de casa per intentar alguna aventura (cf. *Lc* 15,11-32) fins als fills difícils amb comportaments inexplicables (cf. *Mt* 21,28-31) o víctimes de la violència (*Mc* 12,1-9). I s'interessa fins i tot pels casaments que corren el risc de

resultar compromesos per l'absència de vi (*Jn* 2,1-10) o per falta d'assistència dels convidats (cf. *Mt* 22,1-10), així com coneix el malson per la pèrdua d'una moneda en una família pobre (cf. *Lc* 15,8-10).

22. En aquest breu recorregut podem comprovar que la Paraula de Déu no es mostra com una seqüència de tesis abstractes, sinó com una companya de viatge també per a les famílies que estan en crisi o enmig d'algun dolor, i els mostra la meta del camí, quan Déu «eixugarà les llàgrimes dels seus ulls. Ja no hi haurà mort, ni dol, ni crits, ni penes» (*Ap* 21,4).

La fatiga de les teves mans

23. Al començament del Salm 128, el pare és presentat com un treballador, que amb l'obra de les seves mans pot sostenir el benestar físic i la serenitat de la seva família: «Menjaràs del fruit del teu treball, seràs feliç i tindràs sort» (v. 2). Que el treball sigui una part fonamental de la dignitat de la vida humana es dedueix de les primeres pàgines de la Bíblia, quan es declara que «Déu va prendre l'home i el va posar al jardí de l'Edèn, perquè el guardés i el conreés» (*Gn* 2,15). És la representació del treballador que transforma la matèria i aprofita les energies de la creació, produint el «pa guanyat a dures penes» (*Sl* 127,2), a més de cultivar-se a si mateix.

24. El treball fa possible al mateix temps el desenvolupament de la societat, el manteniment de la família i també la seva estabilitat i la seva fecunditat: «Que tota la vida puguis veure prosperar Jerusalem, que puguis veure els fills dels teus fills» (*Sl* 128,5-6). En el llibre dels Proverbis també es fa present la tasca de la mare de família, el treball es descriu en totes les seves particularitats quotidianes, atraient la lloança de l'espòs i dels fills (cf. 31,10-31). El mateix apòstol Pau es mostrava orgullós d'haver viscut sense ser un pes per als altres, perquè va treballar amb les seves mans i així es va assegurar el suport (cf. *Ac* 18,3; *ICo* 4,12; 9,12). Tan convençut estava de la necessitat del treball, que va establir una fèrria norma per a les seves comunitats: «Si algú no vol treballar, que no mengi» (*2Te* 3,10; cf. *ITe* 4,11).

25. Dit això, es comprèn que la desocupació i la precarietat laboral es transformin en sofriment, com es fa notar en el llibret de Rut i com recorda Jesús en la paràbola dels treballadors asseguts, en un oci forçós, a la plaça del poble (cf. *Mt* 20,1-

16), o com ell ho experimenta en el mateix fet d'estar moltes vegades envoltat de gent necessitada i de famolencs. És el que la societat està vivint tràgicament en molts països, i aquesta absència de fonts de treball afecta de diferents maneres la serenitat de les famílies.

26. Tampoc no podem oblidar la degeneració que el pecat introdueix en la societat quan l'ésser humà es comporta com tirà davant la natura, devastant-la, usant-la de manera egoista i fins brutal. Les conseqüències són al mateix temps la desertificació del sòl (cf. *Gn* 3,17-19) i els desequilibris econòmics i socials, contra els quals s'aixeca amb claredat la veu dels profetes, des Elies (cf. *IR* 21) fins a les paraules que Jesús mateix pronuncia contra la injustícia (cf. *Lc* 12,13-21; 16,1-31).

La tendresa de l'abraçada

27. Crist ha introduït com a emblema dels seus deixebles sobretot la llei de l'amor i del do de si als altres (cf. *Mt* 22,39; *Jn* 13,34), i ho ha fet a través d'un principi que un pare i una mare solen testimoniar en la seva pròpia existència: «Ningú no té un amor més gran que el qui dóna la vida pels seus amics» (*Jn* 15,13). Fruit de l'amor són també la misericòrdia i el perdó. En aquesta línia, és molt emblemàtica l'escena que mostra una adúltera a l'esplanada del temple de Jerusalem, envoltada dels seus acusadors, i després sola amb Jesús que no la condemna i la convida a una vida més digna (cf. *Jn* 8, 1-11).

28. A l'horitzó de l'amor, central en l'experiència cristiana del matrimoni i de la família, ressalta també una altra virtut, més aviat ignorada en aquests temps de relacions frenètiques i superficials: la tendresa. Acudim al dolç i intens Salm 131. Com s'adverteix també en altres textos (cf. *Ex* 4,22; *Is* 49,15; *Sl* 27,10), la unió entre el fidel i el seu Senyor s'expressa amb trets de l'amor patern o matern. Aquí apareix la delicada i tendra intimitat que hi ha entre la mare i el seu infant, un nadó que dorm en els braços de la seva mare després d'haver estat alletat. Es tracta –com ho expressa la paraula hebrea *gamul*– d'un infant ja deslletat, que s'aferra conscientment a la mare que el porta al seu pit. És llavors una intimitat conscient i no merament biològica. Per això el salmista canta: «Jo em mantinc en pau, tinc l'ànima serena, com un infant a la falda de la mare» (*Sl* 131,2). De manera paral·lela, podem acudir a una altra escena, on el

profeta Osees col·loca en boca de Déu com a pare aquestes paraules commovedores: «Quan Israel era un noi, me'l vaig estimar [...] Jo mateix vaig ensenyar Efraïm a caminar, agafant-lo pels braços [...] Jo els atreïa cap a mi amb llaços d'afecte i amor; era per a ells com el qui aixeca un infant contra la seva galta, m'inclinava i li donava menjar» (11,1.3-4).

29. Amb aquesta mirada, feta de fe i d'amor, de gràcia i de compromís, de família humana i de Trinitat divina, contemplem la família que la Paraula de Déu confia en les mans de l'home, de la dona i dels fills per tal que formin una comunió de persones que sigui imatge de la unió entre el Pare, el Fill i l'Esperit Sant. L'activitat generativa i educativa és, al seu torn, un reflex de l'obra creadora del Pare. La família està cridada a compartir la pregària quotidiana, la lectura de la Paraula de Déu i la comunió eucarística per fer créixer l'amor i convertir-se cada vegada més en temple on habita l'Esperit.

30. Davant cada família es presenta la icona de la família de Natzaret, amb la seva quotidianitat feta de fatigues i fins i tot de malsons, com quan va haver de patir la incomprendible violència d'Herodes, experiència que es repeteix tràgicament encara avui en tantes famílies de pròfugs rebutjats i inermes. Com els mags, les famílies són convidades a contemplar al infant i la Mare, a prostrar-se i a adorar-lo (cf. *Mt* 2,11). Com Maria, són exhortades a viure amb coratge i serenitat els seus desafiaments familiars, tristos i engrescadors, i a custodiar i meditar en el cor les meravelles de Déu (cf. *Lc* 2,19.51). En el tresor del cor de Maria hi ha també tots els esdeveniments de cadascuna de les nostres famílies, que ella conserva curosament. Per això pot ajudar-nos a interpretar-los per reconèixer en la història familiar el missatge de Déu.